

Černobílá krása

Černobílé fotografii se věnujeme pravidelně, protože jde nejen o „návraty ke kořenům“, ale také o to, že v myslích mnoha lidí stále představuje tu „pravou fotografii“. Pravou, protože stylizovanou do polotónů šedé škály. Samozřejmě i barvy můžeme stylizovat, ostatně i náš okolní svět se jeví jako barevný, ale černobílá tvorba je pro některé fotografy vskutku ta pravá rozkoš! K takovým patří i náš host – Josef Ptáček, jehož poslední kniha Země krásná nás mimořádně zaujala.

Foto: Pavel Scheufler

Josef Ptáček (*1946) vystudoval v letech 1968–1974 uměleckou fotografii na FAMU a od té doby působí jako fotograf na volné noze. Od roku 1990 je členem Asociace profesionálních fotografů. V letech 2002–2009 působil jako pedagog na katedře fotografie FAMU, vede Hradeckou fotografickou konzervatoř v Hradci Králové. Vydal deset fotografických knih, je zastoupen v několika světových fotografických sbírkách, měl řadu samostatných výstav. www.josefptacek.cz

Proč máte rád černobílou fotografii?

Protože je už ve své podstatě nějakým způsobem stylizovaná. Tím, že opustíme barvy, celý spektrální rozsah, stává se najednou fotografie stylizovanou sama sebou právě tím, že jsou barvy redukovány do polotónových stupnic. Černobílé tóny mají své podtexty, své významy, zatímco u barevné fotografie nebo u fotografie v přirozených barvách tak, jak vnímáme realitu mentálně, tak ji vidíme i na tom obraze, pokud s těmi barvami nějak speciálně nepracujeme.

Co je to krása?

Na tuto otázku dá jinou odpověď módní návrhář, jinou fotograf aktů, jinou historik umění. Krása je v každém případě relativní a pojem sám abstraktní. Jako u estetické kategorie je jejím protipólem ošklivost. Krása je pocit libosti z nějaké kvality. Ve fotografii může jít o příjemné, oku lahodící uspořádání tvarů, příjemně působící pozici, pohled na věc, která se všeobecně pokládá za krásnou. Krása je každopádně věcí vnímatelova přístupu a silně záleží na jeho chápání věcí, zkušenostech, inteligenci a citu. Krásu Hradčan jinak ocení Japonec, jinak Papuánc, jinak Čech... Působení mnohé fotografie oceníme právě tím, že dokážeme číst její obsah, tedy i to, co je za její viditelnou formou. Co je takřikajíc za oponou. A jestliže kompozice snímku usnadní jeho čtení, znásobí to obsah a význam snímku.

K fotografii na protější straně: Na vyobrazení z parku zámku Vrchotovy Janovice si přímo můžeme představit, jak na kamenných sedátkách sedávala Sidonie Nádherná a hovořila tam třeba s R. M. Rilke a zcela jistě s K. Krausem (viz nedávno vydaná kniha nakladatelství Argo). Jsou místa, která přímo provokují k tvořivosti a ke srovnáním. V parku Vrchotových Janovic jakoby se zakuklila celá polovina 20. století – od vznešenosti šlechtického sídla po sídlo a cvičiště armády nacistické, sovětské, československé a posléze sklad textilu. Zachráněn před zkázou byl Národním muzeem. Foto: Josef Ptáček

O ČERNOBÍLÉ KRÁSE

► Podle námětu a svého vybavení se rozhodneme, zda budeme fotografovat klasicky na film, nebo digitálně.

► U digitálu se opět podle námětu rozhodneme, zda budeme fotografovat do monochromatického režimu, nebo barevně a převod do černobílé škály provedeme v grafickém programu.

► Převod z barev do odstínů šedi v grafickém programu je možno provést několika způsoby. Nejméně vhodný je automatický převod, lepší formou odsycení (odbarvení) barev, ještě lepší formou míchání kanálů a pomocí Lab prostoru, přičemž nejnázorněji vidíme převod podle jednotlivých odstínů (viz s. 59).

► Zodpovědný fotograf využije pro práci možnosti profesionální kalibrace monitoru kalibrační sondou.

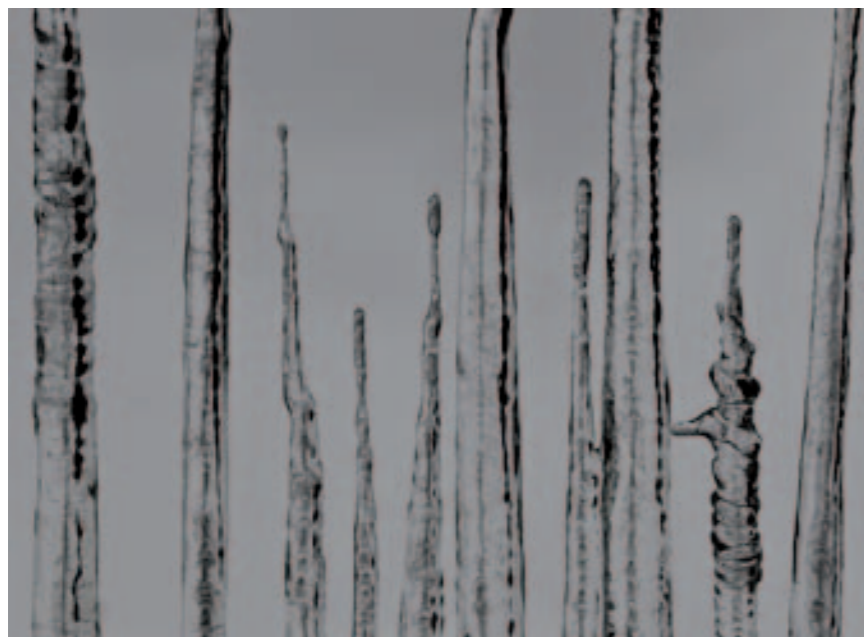
► Při hledání motivu je nutné si uvědomit, že fotografovat dobře černobíle je těžší než barevně a že černobílá fotografie se svou estetikou liší od fotografie barevné.

► Mnoho mistrovských děl z dějin fotografie může být inspirací.

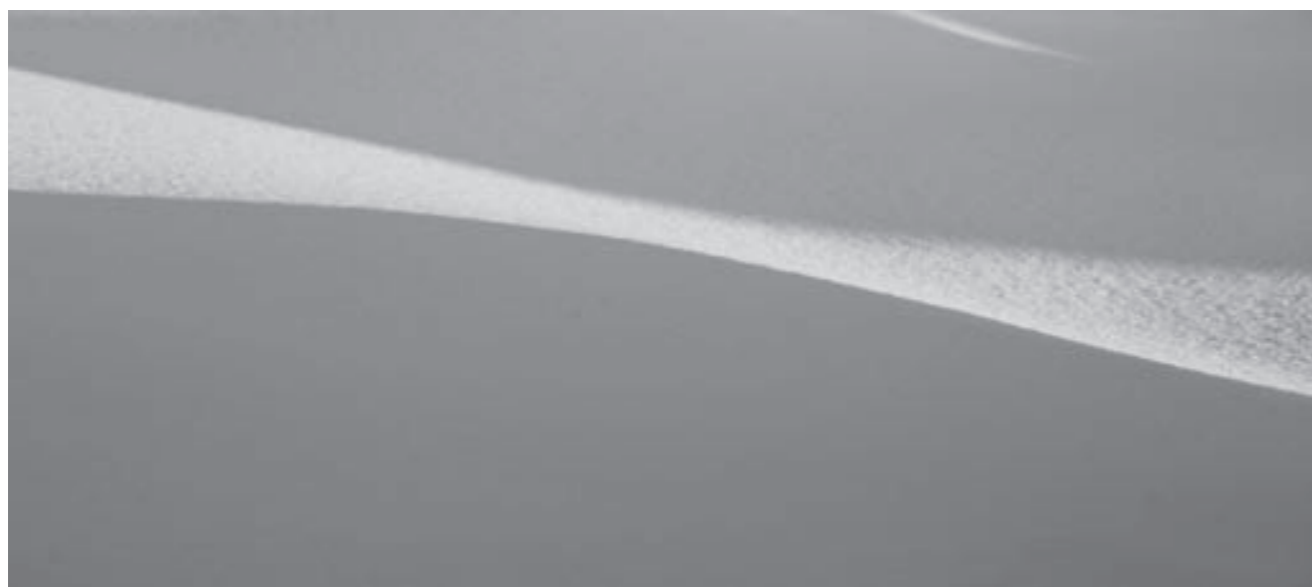

Zimní krása

Zasněžený prostor redukcí barev vede svou estetikou přímo k černobílému ztvárnění. Zdá se, že zasněžených ploch u nás bude přibývat a že fotograficky tvořit s pomocí sněhu budeme moci několik měsíců i v nížinách...

1. **RAMPOUCHY** – fotografováno černobíle, jemně vyrovnány svislice a přidán kontrast. Obraz byl poté obrácen o 180°.

2. **SNĚHOVÉ NÁVĚJE** – fotografováno černobíle, využito velmi šikmého světla pozdního odpoledne.

Předpoklady tvorby

Z fotografického hlediska sníh vytváří zřejmou odraznou plochu, čehož se dá dobře využít, a navíc v kontrastu s ní lépe vyniknou tvary. Právě uspořádání tvarů ať již v harmonii či v kontrastu je pro černobílou kompozici zásadně důležité. Vedle celků mohou být velmi zajímavé i zimní detaily, neboť mráz dokáže vytvořit neobyčejně poutavé obrazy.

Světlo

Zvláštností zimy bývá mlha, slunce nízko nad obzorem, málo světla, šedá obloha. Slunce v zimní krajině kreslí jinak, než jsme zvyklí. I když světelná hladina je při zamračené obloze nízká, sníh svou bělostí odráží světlo, a může tak zlepšit podmínky nasvětlení. Ve spojení se slunečním svitem vede i k vysokým tónovým kontrastům. Problémem zimního fotografování je proto zvýšený kontrastní poměr za slunečných dnů, a naopak „obrazová nuda“ za dnů zamračených. Tím, že zasněžené plochy odrážejí více světla, automatika je při běžném nastavení vyhodnocuje jako plochy s vyšším jasem, a tudíž

přidává vyšší clonové číslo. Tím větší, čím je v záběru více bílých ploch. Doporučení korekce expozice může zase přinést riziko v přepalech. Proto fotme na RAW.

Úskalí

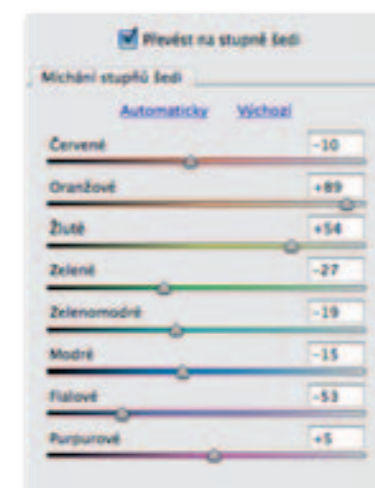
Při focení v mrazu akumulátory či baterie rychleji ztrácejí svou účinnost. Digitál by se v zimě neměl volně kolébat při těle. Prvním signálem promrzajícího přístroje je většinou displej. Pokud se výrazně zpomalí nebo úplně zhasne, je to zásadní varování. Dále zatuhne závěrka, zrcátko i třeba objektiv. Doporučované uložení digitálu pod bundou nebo ve vnitřní kapse může být v mrazu také problém, neboť studený foťák může reagovat na tělesné teplo orosením.

Technika

Technika pro focení v zimě musí být spolehlivá, snadno obsluhovatelná, hodí se náhradní akumulátor. Teoreticky větší jistotu dává čistě mechanický foťák na film. K zimnímu focení se mohou hodit speciální zimní fotografické rukavice s odepínacím palcem a ukazováčkem, dobré jsou i rukavice s protiskluzovými drážkami (např. Lowepro). Vysoký tónový kontrast v zasněženém prostředí se někdy může snížit vhodným filtrem. Na mlžný opar se hodí polarizační filtr, král všech filtrů. Při černobílém fotografování pomáhal žlutozelený filtr, který poněkud ztmavil sníh a mírně zesvětlil hnědočerné větve. Účinek tohoto filtru si můžeme dobře vyzkoušet při převodu do černobílé škály.

3. SNĚH V PROTISVĚTLE

Využití protisvětla, čekání na vhodný okamžik, delší čas expozice, šedý filtr.

Otisk z obrazovky ukazuje možnosti převodu z původně barevného snímku. Posunem po liště můžeme dosáhnout velmi jemného manuálního vyladění požadovaných šedí.

„Zimní prohloubení zejména tónových kontrastů zásadně přispívá k tvorbě fotografií s grafickým vzhledem.“

Černobílá krajina předjaří

Než příroda začne hrát všemi barvami, fotograf si v předjaří mocně užije! Jeho smysly jsou po zimě citlivěji naladěny a mnohý má silněji vyvinutý smysl pro hledání černobílých krás, jichž je v probouzející se přírodě plno. Tehdy může fotograf naplno rozvinout svůj talent, který zrcadlí jeho obdiv k mocné přírodě.

4. POCITOVÉ VYJÁDRĚNÍ

a stylizace tvarů dlouhým časem expozice (0,5 s) a pohybem digitálu. Rozmazáním se také vyrušily některé rušivé prvky, například větve na zemi, a zůstaly jen svislice kontrastních mokřích stromů a sněh. Snímek vznikl za takzvaného šedého a fotograficky bezvýrazného dne. Není ovšem nefotografických dnů, je jen špatně připravený fotograf, chce se dodat... Foto: Lenka Scheuflerová

5. JARO V IRSKU. Původně barevný snímek se svou škálou dobře hodí pro graficky působící černobílé ztvárnění, které ještě více zvýrazní kontrast černých kořenů na bílých kamenech. Foto: Pavel Scheufler

Předpoklady tvorby

Když se vypravíme do trochu divočejší scenerie, pomůže nám pro hledání skvělých záběrů znalost fotografované oblasti. Představa, že fotograf má kompas a zápisník a že si bude zapisovat kde a kdy bude v daném místě vhodné sluneční světlo, je sice ideální, ale v praxi se realizuje málokdy. Bizarní tvary kopců a skal, barevné kontrasty půdy, vegetace a oblohy či zajímavé struktury – to vše vytváří předpoklady pro zajímavý záběr a spolu s krásnými obláčky se můžeme ocitnout přímo v ráji krajinářské fotografie. Jen je ráj nutné najít a vidět.

Světlo

Světelné podmínky se v předjaří rychle mění. V oblastech s vysokou intenzitou osvětlení se musí fotograf vypořádávat s vyšší sytostí barev a prohloubením barevných kontrastů a jejich vhodným převodem do černobílé škály. Zvlášť

zajímavé snímky mohou vznikat za mezních světelných situací, při východu slunce, ráno a večer a za neobvyklého aprílového počasí.

Úskalí

Fotografování v divokém terénu může mít úskalí bezpečnostní povahy. V náročném terénu vysoká prašnost neprospívá přístrojům a fotograf by často neměl měnit venku optiku. Někdy může být problém dobře zachytit světlo i tmavou, aby partie nesplývaly a aby byly vykreslené.

„Základem pro tvorbu fotoaparátem je škola fotografického vidění. Tu ovlivňuje vizuální inteligence, zkušenost čist fotografie a vlastní fotopraxe.“

6. MRÁKY KORUNUJÍ ČERNOBÍLOU KRAJINU

a zrcadlení bývá vítaný grafický prvek; fotografováno na film. Ke zvýšení účinku mraků byl využit červený filtr. Z kompozičního hlediska má velký význam osamělý strom uprostřed, k němuž se podvědomě upíná zrak. Bez onoho stromu by kompozice nebyla tak výrazná. Foto: Zdenko Feyfar

Technika

Každý vyhlédnutý motiv má svá technická řešení. Fotograf-krajinář rád používá polarizační filtr. Občas využije i šedý přechodový pro zjemnění velkého jasu, někdy se hodí i kvalitní půlené přechodové filtry. Nutno si uvědomit, že mnohé starší filtry z bazaru nedostačují v digitální éře svou kvalitou.

Zámecké zahrady

Fotografování zahrad je nádherným tématem zejména na jaře a na podzim. Některé zahrady mají úctyhodné stáří a na jejich vzniku se podíleli nejen zahradníci, ale i architekti a fotograf by měl mít schopnost vystihnout podstatu jejich záměru. V zahradách můžeme fotografovat popisně, ale také s emotivním vyjádřením pocitů fotografa.

7. SYMFONIE SVISLIC, PERSPEKTIVY A POLOTÓNŮ

– dvě aleje topolů vedle sebe, jedna úzká pro jezdce, druhá širší pro kočár, působí až plastickým dojmem. Mocný dojem zvyšuje i pocit zdánlivé souměrnosti obou polovin snímku. Cítíme, že právě toto stanoviště fotografa bylo to pravé. Domousnice

8. KONTRAST

tmavých svislic stromů se světlejšími liniemi chrámu v pozadí. Lesní kaple na Kynžvartu, v současnosti už opravená a funkční. Drobné listy pokrývající zemi – jako by to byly slzy.

Předpoklady tvorby

Účelem tvorby historických zahrad bylo především estetické působení. Italské zahrady, které mají terasovou trojdílnou dispozici, bývají zajímavější v detailech, protože celek je obtížně zachytitelný, symetrické francouzské zahrady vyniknou spíše v celkovém pohledu a z výšky, zahrada typu anglický park bývá kouzelná svými průhledy, v bujných romantických zahradách se často využívá vodních ploch a doprovodných architektur a soch. Každá zahrada má období, kdy vypadá nejlépe, záleží na jejím typu a na vegetaci.

Světlo

Pro motiv zahrady má klíčový význam osvětlení, použité ohnisko objektivu a stanoviště fotografa. Světlo dává motivu ze zahrady vyniknout, tvaruje ho, ale zároveň mu podle svého charakteru poskytuje určitou náladu.

Vždy záleží na tom, co chceme snímkem vyjádřit – zda neutrální atmosféru, nebo má zvláštní světlo vystihnout náladovost zahrady či pocit fotografa. V moderní zahradě může zajímavě působit využití umělého osvětlení, někdy se hodí i citlivě upravená intenzita přiblesknutí. Také odrazná deska mnohdy pomáhá prokreslit místa, kam se horní rozptýlené světlo nedostane. Důležité je vystihnout, jaký charakter světla je pro zahradu nejlepší, často to totiž bývá ráno nebo pozdě odpoledne. Jinak tvaruje terén plastické šikmé osvětlení, jinak mraky rozptýlené horní světlo.

Úskalí

U některých zahrad byl původní záměr narušen nevhodnými přístavkami v jejich okolí, což bychom se měli snažit svým objektivem „nevidět“.

9. PERSPEKTIVA

PODHELEDU vyúsťuje v zářící architekturu. Cítíme, že roční období s bezlistnatými stromy a daný denní čas vytvořily pro fotografa ideální konstelaci. Je také dobře, že stromy na každé straně snímku mají jinou tonalitu. Rotunda sv. Jiří a sv. Vojtěcha na Řípu

Technika

Konzervativní profesionál použije pro fotografie zahrad a na nich umístěných drobných architektur mnohdy přístroje na velký nebo střední formát, u nichž se hodí možnost restituce již při záběru a kde se lépe pracuje s hloubkou ostrosti. Ale i majiteli digitálního kompaktu se v zahradě může podařit úžasný snímek, který bude ozdobou fotografické soutěže.

O černobílém fotografování

Josefa Ptáčka jsme představili v úvodu a nyní ho budeme zpovídat.

Je černobílá fotografie náročnější než barevná?

Obsah snímku musí být zachován, ať je to černobílá, nebo barevná fotografie, protože každý solidní autor musí vědět, proč tu fotografii dělá. A podle motivu se rozhodne, jestli výsledek bude černobílý, nebo barevný. Sám z vlastní zkušenosti vím, že je velmi obtížné pracovat v jeden den na barvu i černobíle, protože člověk se musí jaksi mentálně přehodit. Stejně jako nejde dělat na kinofilm a na velký formát a dvě témata denně. Člověk se musí soustředit na dané téma a to dané téma podle svého osobního vyladění v daný okamžik prostě zpracovávat.

Tradičně se v této rubrice ptáme na fotografické vybavení...

Vždy jsem pracoval s fotoaparátem Arca 9 × 12 na ploché filmy a náramně mi to vyhovuje, poněvadž Arca je lehčí než Sinar. Používal

jsem sedm různých objektivů od ohniska 47 po 360 mm. Samozřejmě ne vždy jsem sebou nosil všechno, ale v momentě, kdy jsem něco nechal doma, tak jsem to určitě potřeboval.

Digitál tedy není pro vás nástrojem pro náročnější zobrazení?

Digitál mě taky baví, ale dělám s ním jiné věci, stejně jako například ozubené kolečko se dělá na jiném stroji než vrták. V současné době používám zrcadlovky Nikon a kompakty Lumix.

Zpracováváte své černobílé fotografie sám nebo tuto práci svěřujete laborantům?

Zpracovával jsem si je vždycky sám. Žádný laborant vám nevyvolá film tak, jak vy to potřebujete, poněvadž někde se pracuje se záměrnou přeexpozicí a s podvoláním, a jinde zase naopak. Dokonce když jsem se vrátil z nějaké cesty, filmy jsem si rozdělil podle

toho, který jednotlivý negativ mohu vyvolávat s nějakým jiným; nikdy jsem nevyvolával všechny stejně.

Na jaké černobílé materiály fotografujete?

Zlí jazykové tvrdili, že jsem mohl fotografovat i na papundekl... Je to v podstatě jedno, ale nejčastěji jsem používal Fomu, protože byla nejlevnější. A když jsem měl jóó náběh na nějaký úlet, tak jsem si koupil Ilfordy, ale praktický význam jsem v tom neviděl. Ilfordy byly možná trošku pružnější a jakoby zajímavější v přenosu tonalit, ale tam, kde není srovnání, tam není ani soudce.

Architektura je vaše velké téma. Jak byste charakterizoval hlavní směry a cíle fotografovy práce u architektury?

V první řadě fotograf architektury musí vědět, co fotografuje. Musí vědět, jakým způsobem

se fotografují jednotlivé historické slohy a jak se fotografuje moderní umění, moderní architektura. Neříkám, že tam jsou nějaká a priori daná pravidla, ale je to zase určené osobní zkušeností fotografa a jeho vztahem vůči tomu kterému architektonickému stylu. U architektury studentům velmi nerad odpouštím takové věci jako sbíhání linií a podobně. Ale sám jsem třeba u některých fotografií záměrně ty linie nechal spadnout, a to proto, aby tam byla cítit ta šílená síla a váha, která na vás jakoby padá, což bylo záměrem architektů. Renesance byla partnerem člověka, zatímco baroko mělo tendenci lidskou osobnost srazit k zemi svou monumentalitou a bohatstvím; velmi zjednodušeně řečeno.

A co zahradní architektura...?

To je vlastně důvod, proč jsem do zahrad tak rád jezdil. Zahrada nebo park se dají číst a dají se číst i tak, jak asi vypadaly v době jejich vzniku. Park je živý organismus, kde některý strom vyrostle víc, některý méně, některý se skácí, některý uschne, další je nahrazen novým, ale park v okamžiku svého vzniku vlastně vypadá úplně jinak a dobrý zahradní architekt si dovede

nějaké mříže, která bude v protisvětle, v mlze, a když tam člověk přijede, je slunce o dvacet centimetrů jinde, než by potřeboval. Takže fotografie vždycky vzniká podle toho, co ta která krajina nabídne, ale hlavně podle psychického vyladění, protože ne vždy je člověk schopen vytvořit ten takzvaný okamžik věčné pravdy. Někdy se v tom prostě patlá sám, nesoustředí se a prostě to nejde. A někdy vám těch dvanáct políček na den nestačí. Na některá místa jsem se vracel víckrát, ale proto, že se mi tam líbilo, nikdy ne proto, abych udělal lepší fotku než předtím. Já jsem nevěděl, která fotografie je lepší a která je horší, to prostě musí uzrát a teprve čas ukáže, co funguje.

Jak jste fotografoval cyklus, který představila vaše poslední kniha?

Já jsem nikdy neměl pocit, že z toho bude knížka. Prostě jsem si jezdil a byla to moje reakce na hektickou dobu, kterou jsem tehdy prožíval. Jednak jsem se živil v době hlubokého bolševismu fotografováním pro Sempru, kdy jsem jezdil k zahradníkům fotografovat zeleninu, a pak jsem jezdil od divadla k divadlu, kdy jsem fotografoval divadelní inscenace. Byl jsem v jednom kole, a když už jsem toho měl plné zuby, sedl jsem do auta a jel někam. A když jsem byl v Klatovech, podíval jsem se do mapy, kde jsou tam nějaké parky a zahrady a nějaký si vybral a do něj jsem vstoupil. A buď mě ten park pustil k sobě, nebo nepustil, a když nepustil, jel jsem zase domů a měl jsem pocit, že jsem si alespoň odpočinul od toho denního zběsilého tempa. Pro mě to byl určitý ozdravný proces a to, že z toho vyšla knížka, je jen souhra velmi šťastných náhod a pro mne obrovská satisfakce, protože tu knížku v podobě, v jaké vyšla, jsem si nikdy ani ve snu nepředstavoval. A může jich vzniknout klidně dalších pět, poněvadž to bylo vybráno asi z pěti tisíc negativů. První fotografie těchto parků vznikly v letech 1981–1982 a s tématem jsem skončil v roce 2000. Teď pokračuju dál, jmenuje se to Země krásná, a je to o otiscích lidské činnosti v krajíně obecně, v architektuře, na polích, všude, kde je člověk a kde se nějakým způsobem podepíše. Ta kráska spočívá v tom, že je to vlastně – nechci říct devastace, ale poničení lidským zásahem.

„Při fotografování zahrad jde více než v jiných oblastech fotografie o umění dívat se.“

představit, jak bude vypadat za sto let. A já jsem do většiny míst přicházel třeba po 200 letech nebo i do starších objektů, a to je vlastně velmi vzrušující, to kouzlo putování a kouzlo hledání harmonie, kouzlo toho souznění. Tohle je tvorba, to je o tom, že se člověk něčeho zúčastňuje, ale nezúčastňuje se tím, že je pasivním divákem, ale tím, že je spolutvůrcem, protože park je jedna věc, ale výsledek předložený divákovi ve formě fotografie je další věc. A když se to spolu někde potká nebo je eventuelně odezva silnější, je to jenom dobře. Ale bez souznění a bez koexistence těchto dvou prvků to nejde.

Na jedno místo jste nepochybně musel jezdit víckrát. Píšete si, kdy bude optimální světelná souhra pro ten který prostor?

Ne, to jsem nikdy nedělal. Do zámeckých zahrad nebo parků se nedá jet pro jednu konkrétní fotografii, poněvadž člověk vždycky musí přijmout to, co které prostředí nabídne. Můžu si tisíckrát říct, že si dojezu do Kroměříže pro fotografii

Děkuji za rozhovor a přeji vám spoustu pěkných fotografických zážitků v zemi krásné! □

10. BAROKNÍ MONUMENT,

proti němuž je člověk malý, byl zvýrazněn podhledem fotografa, vyrovnáním svislic velkoformátového přístroje a delším časem expozice, která „protáhla“ mraky. Kaple sv. Anny v Panenských Břežanech

SOUTĚŽ

POŘÍDTE ČERNOBÍLOU FOTOGRAFII S MOTIVEM ZE ZAHRADY

Počet snímků: max. 4
Kvalita do 5 MB/foto, formát JPG
Zasílejte na e-mail:

fv.jaknato@atemi.cz.

Název souboru musí obsahovat celé jméno autora.

Do e-mailů uveďte téma soutěže a svoji přesnou poštovní adresu.

1. cena xxx

2. cena xxx

3. cena xxx

Ceny do soutěže věnuje společnost xxx.

Uzávěrka soutěže: x. x. 2010

Vyhlášení výsledků: FV x/2011

Výsledky minulé soutěže na str. xxx

Přesná pravidla soutěží najdete na www.ifotovideo.cz.